

12. kunning frá EF-arbeidsbólkinum

Føroyar og EF — 1. partur

I hesi kunning fara vit at lýsa okkara viðurskipti við EF higartil og í næstu kunning verður kunnað um, hvørjar skipanir við EF, ið kunnu hugsast.

Okkara viðurskipti við EF higartil

I upptøkusáttmálanum millum Danmarkar og EF eru Føroyar hildnar uttan fyri Rómarsáttmálan. Tó kundi danska stjórnin í einum try ára skeiði boða EF frá, um danski limaskapurin skuldi fegna um Føroyar. Í aðrar mátar skuldi EF-ráðið taka stóðu til, hvussu teir trupulleikar, ið fóru at standast av, at Føroyar vóru verandi uttanfyri, skuldu loysast.

Aftan á at lögtingið í januar 1974 hevði samtykt, at Føroyar skuldu haldast uttan fyri EF, vórðu samráðingar millum dansku stjórnina og EF um eina handilsskipan, ið varð sett í verk 1. september í 1974.

Hendan handilsskipanin — EF-fyriskipan nr. 2051/74 — gav Føroyum 80% í tolllætta fyri allar idnaðarvørur og ávisar viðgjørðar fiskavørur í tí upprunaliga EF («teimum seks»). Føroyar varðveittu EFTA-tollfrælsið í Bretlandi. Tað vanliga tollfrælsið fyri okkara útflutning til Danmarkar varð soleiðis varðveitt, tó við teirri treyt, at vørurnar ikki tollfritt kundu fara víðari í EF. Seinni hevur EF av sínum eintingum tikið av tey eftirverandi 20 prosentini av idnaðartollinum, men ikki tollin av fiskavörum.

Tá ið okkara fiskimark varð flutt út á 200 fjórðingar í 1977, gjørdur danska stjórnin og Føroya landsstýri hin 15. mars 1977 eina rammuváttal við EF um sínámillum fiskiveiðu. Hesin rammusáttmáli likist teimum rammusáttmálum, ið EF hevur gjørt við onnur triðjaland.

Føroyar (Danmark) hava ongar aðrar áttalir við EF enn handils- og fiskiveiðuváttalurnar. Sum áður greitt frá eru føroyingar, t.e. danskir ríkisborgarar, ið búgva í Føroyum, ikki EF-borgarar, men tað hevur higartil ikki havt so stórar trupulleikar við sær, at tað frá okkara síðu hevur havt á huga at taka samráðingar upp við EF um t.d. frælsi at flyta arbeiðsmegi ella at

stovna virki.

Føroyingar kunnu ikki fáa figgjarstuðul úr EF-grunninum. Hetta er bert møgult við limaskapi ella við eini associeringskipan. Lond, sum ikki eru limir, kunnu í ávisum føri fáa lán úr Europeiska Íløgubankanum.

Sum partur í danska kongarikinum eru Føroyar fevndar av tí uttanríkispolitiska samstarvi, sum fer fram innan europeiskt politiskt samstarv (EPS).

Av tí at vit eru partur í danska gjaldoyrasamstarvi millum EF-lond eisini okkum.

EF-reglur innan mál, ið ikki eru yvirtikin sum føroysk sermál, kunnu setast í verk í Føroyum eftir somu mannagongd sum ríkislógr, t.e. at tær verða lagdar fyri lögtingið.

Ymsir sambandsmøguleikar við EF

Lond og oyggjar, ið eru knýtt at EF-limalondum, hava sera ymsk sambond við EF.

Tey fronsku amtini handan hav (D.O.M.) eru fevnd av Rómarsáttmálanum, men í ávisum føri kann víkjast frá sáttmálanum. Teirra stóða hevur stutt síðani verið endurskoðað. Soleiðis eru tey vanligu innflutningsgjöldini loyst av av innanhýsis gjöldum, ið ikki gera mannarnum, tó ber til at gera ávis undantakslovi fyri innlendskar vørur.

Oyggjin Man og Ermasundsoyggjarnar eru sambært upptøkusáttmálanum hjá Bretlandi sum heild ikki fevndar av Rómarsáttmálanum, men eru tó við í tollsamgonguni.

Kanariaoyggjarnar og tey sponsku hjálondini í Marokku, Ceuta og Melilla, eru eftir spanska upptøkusáttmálanum undir Rómarsáttmálanum, men eru uttan fyri tollsamgonguna, landbúnaðarpolitikkinn og fiskivinnupolitikkinn (tá við undantøkum). Madeira og Asorurnar standa eisini undir sáttmálanum og hava ikki stórvegis av undantaksskipanum.

Fleiri hjálond og oyggjar handan hav hava sambært Rómarsáttmálanum eina sonevnda OLT-skipan (Oversøiske Lande og Territorier), sum gevur einvegis tollsømdir, serliga fyri idnaðarvørur, og sumleiðis figgjarstuðul

frá EF. Grønland hevur síðan 1985 verið undir OLT-skipanini.

Føroyar kunnu ikki fáa OLT-stóðu, tí eftir grein 131 í Rómarsáttmálanum er hon bert galdandi fyri lond uttanfyri Europa.

EF hevur frihandilssáttmála við EFTA-londini.

Við nokur onnur lond, serliga við Miðjarðarhav-ið, t.d. Turkaland, Malta, Kypross, hevur EF eina associeringsskipan, sum umframt frihandil eisini gevur arbeiðsmegini hjá báðum portum fritt at fara, rættindi at seta virki á stovn og frælsi at flyta kapital. Ein associeringsskipan miðar vanliga móti limaskapi í EF. Grikkaland hevði t.d. eina slíka associeringsskipan (frá 1962), áðrenn tað gjørdist limur í 1981.

Frihandilssavtalurnar t.d. við EFTA-londini snúgva seg í høvuðsheit um bert um idnaðarvørur, men av tí at fiskautflutningurin hevur so stóran týdning fyri bæði Ísland og Noreg, so hava hesi londini tó fingið ávisar tollsømdir á fiskivinnuøknum.

Sum nevnt í 1. kunning stavar okkara handilsskipan við EF frá 1. august 1974 og snýr seg eina um tollgjöld. Henda handilsskipan er ein EF-ráðsfyriskipan og kann bert broytast av EF-ráðnum. Við lögtingslóg vórðu innflutningsgjöldini lækkað 40% á ávisum grønmetisúrdráttum við uppruna í EF.

Okkara handilsskipan við EF minnir mest um frihandilssavtaluna hjá EF við Ísland og Noreg, men hon hevur ikki krøvini, sum hesi londini hava um sínámillum tollfrælsi.

Okkara skipan higartil

Yvirhevar hava vit verið nøgd við ta skipan, vit fingi við EF í 1974. Vit sluppu bæði undan vansunum við limaskapi, t.d. á fiskivinnuøknum, og fyri ein stóran part eisini undan vansunum við at standa uttanfyri.

Vit hava t.d. kunnað keypt landbúnaðarvørur fyri heimsmarknaðarpris frá EF og kunnað útflutt tær flestu fiskavørurnar tollfríar (ella við niðursettum tolli) til EF. Men sum frá líður halda vit tó, at vøruúrvalið í 1974-skipanini er ov lítið.

Tað, at vit eru sloppin at

hava toll, ið verjir okkara handverk, idnað og landbúnað, varð hildið at vera ein fyrimunur og sumleiðis tað, at eingin hevur lagt seg upp í okkara stuðulpolitikk til fiskivinnuna. Men nú eru tað hinvegin eisini fleiri føroyingar, sum vísa á tær óhepnar avleiðingar, ið stuðulin og verjan hava á okkara samfelagsbúskap, og sum tí ikki hava nakað imóti, at skuldr úteftir elva til, at tey verða tikin av.

Um okkara innflutningsgjöld kann annars viðmerkjast, at tey ikki eru heilt í samsvar við reglurnar hjá altjóða toll- og handilssamgonguni GATT (General Agreements on Tariffs and Trade).

Sum kunnigt komu boð frá EF-nevndini í 1988, at teir vildu hava 1974-avtaluna endurskoðaða. Niðurstaðan hjá landsstýrinum og lögtingsins marknaðarnevnd er, at tað sum best hóvar føroyska samfelagnum er ein full frihandilsskipan, har allar føroyskar vørur uttan forðingar av nøkrum slag kunnu verða seldar í EF, og sjálvandi afturfyri, eiga so allar vørur úr EF at kunna seljast uttan forðingar í Føroyum. Seinastu tvey árin hevur danska stjórnin saman við Føroya Landsstýri samráðst við EF um eina frihandilsskipan, men striltið hevur gingist, og føroyingar hava als ikki kunnað goðtikið tey tilbøð, sum higartil eru komin frá EF.

Heimild: Árni Olafsson

Frá Skúlabókagrunninum

»Risin sum røkk um allan heim« og »Bardagi gudanna«

Í 1989 gav Føroya Skúlabókagrunnur út bókina »Torugudin«, sum var hin fyrsti í eini røð av bókum um gomlu norrønu gudarnar.

Nú koma tvær bókur afturat í røðini. Tær eru »Risin sum røkk um allan heim« og »Bardagi gudanna«.

Bókarøðin er gjørd í samstarvi við Gylden-dal Norsk Forlag. Tor Age Bringsværd hevur endursagt gomlu guda-lærna á norsktum, og Sigurd Joensen hevur endursagt hana á føroysktum, málsliga og listarlaga við hepnari hond.

Nokur av fremstu listafólki í Noregi hava gjørt myndirnar í bókarøðini. Tey hava myndskrýtt hvør sína bók.

Myndirnar í »Risan sum røkk um allan heim« hevur Dagny Hald teknað, og bókin er um uppruna og skapan heimsins, soleiðis sum forfedrar okkara trúðu. Sagt verður eisini frá, hvussu menniskjan og allar hinar verurnar eru skapaðar, og greitt

verður frá bústaði guda og manna.

Í »Bardagi gudanna« hevur Thorstein Rittin teknað myndirnar, og bókin sigur frá báðum gudaættunum, ásum og vanum, um bardaga teirra millum, og hvussu æsir at enda vinna fullan sigur. Eisini verður sagt frá, hvussu Óðin vann sær visdóm, frá alheimstrænum Yggdrasil og frá jafnavinnum Loka.

Bókarøðin hevur nógv nýtslumøguleikar í skúlanum, bæði í framhaldsdeild fólkskúlans og hægri skúlum. Hon kann nýtast eins væl í føroyskum sum í kunningarlærugreinum og til myndarfrá-læru.

Annars eru bøkurnar til øll tey, sum hava áhuga fyri fortíð og søgu okkara og vilja vita um hugaheimin hjá forfedrum okkara. Hesar bókur eru skaldskapur og kunnu verða lisnar og viðgjørðar eins og annar skaldskapur úr fornari tíð, t.d. sagnir og ævintýr.

Bøkurnar kosta í bókabúðnum kr. 88,- hvør.

